

Özgürlük Sorunu

02.06.2026

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa SARP

msarp@kku.edu.tr

www.mustafasarp.com

Jean-Paul Sartre Felsefesinde Özgürlük

Sartre felsefesine giriş yaparken anlaşılması gereken en temel kural, insanın önceden belirlenmiş bir doğasının (özünün) olmadığıdır. Nesneler için "öz" varoluştan önce gelirken, insan için durum tam tersidir. İnsan önce dünyaya fırlatılır, var olur ve ardından kendi kararları ve eylemleriyle kendi özünü yaratır. Sartre'ın "Varoluş özden önce gelir" ilkesi, insanın kendisini nasıl yaparsa öyle olacağını vurgular.

Özgürlüğe Mahkûmiyet ve Sorumluluk

Sartre'a göre özgürlük ulaşılması gereken bir ideal veya hediye değil, insan olmanın kaçınılmaz ontolojik koşuludur. Tanrı'nın veya determinist bir doğanın yokluğunda, insanı yönlendirecek evrensel ahlak kuralları ya da dayanabileceği bahaneler yoktur. İnsan dünyaya bir kez atıldıktan sonra yaptığı her şeyden sorumlu olduğu için özgür olmaya mahkûmdur.

Özgürlük beraberinde devasa bir sorumluluk getirir. Kişi bir eylemi seçerken sadece kendisi için değil, tüm insanlık için "İnsan nasıl olmalıdır?" sorusuna yanıt vererek seçim yapar. Kararların sadece bireyin omuzlarında olan bu ağırlığı, mutlak bir sorumluluk hali doğurarak insanda kaçınılmaz bir kaygı ve bunalım yaratır.

Kötü Niyet (Bad Faith) ve Varlık Türleri

İnsanların genellikle bu mutlak özgürlüğün ve sorumluluğun getirdiği bunalımdan kaçmak istemesine Sartre "Kötü Niyet" (Kendini Aldatma) adını verir. Kötü inanç, insanın sanki bir nesneymiş gibi davranarak "Ben böyle doğmuşum" veya "Şartlar beni buna zorladı" diyerek kendi özgürlüğünü inkâr etmesidir. Sartre felsefi olarak varlığı ikiye ayırır:

- Kendinde-Varlık (En-soi): Masa veya taş gibi bilinçsiz nesnelerdir. Özgürlükleri yoktur ve sabit bir öze sahiptirler.
- Kendisi İçin Varlık (Pour-soi): Bilinçli insandır. Sürekli bir oluş halindedir, mutlak özgürdür ve kendi özünü yaratır.

Gabriel Marcel Felsefesinde Özgürlük

Hristiyan varoluşçuluğunun (Yeni-Sokratik felsefe) en önemli temsilcisi olan Gabriel Marcel'in felsefesinde özgürlük, Sartre'daki gibi bizi izole eden ve bunalıma sürükleyen bir "mahkûmiyet" değildir. Aksine özgürlük, bizi diğer insanlara ve Varlık'a (Tanrı'ya) bağlayan bir lütuftur.

Bedenleşmiş Varlık ve Gizem

Marcel, felsefesine insanın somut durumundan başlar. İnsan, dünyaya yukarıdan bakan soyut bir zihin değil, "bedenleşmiş bir varlıktır". İnsan bedenine sahip değildir, doğrudan doğruya bedeninin kendisidir. Özgürlük, dünyadan kaçışta değil, bu bedensel varoluşun tam içinde ve diğer insanlarla bir arada yaşanır.

Marcel, kavramları iki temel alana ayırır:

- Problem (Sorun): Bireyden tamamen bağımsız ve dışarıdadır. Bir matematik denklemi veya motor arızası gibi çözülüp rafa kaldırılabilir (tekniktir).
- Gizem (Sır): Bireyi de kapsar ve birey onun bir parçasıdır. Aşk, ölüm ve özgürlük gibi konular tüketilemez, sadece yaşanarak tecrübe edilir.

Özgürlük bilimsel bir "problem" gibi incelenirse nesneleşir ve kaybedilir. Özgürlük, sadece eylemlerle ve yaşamla bizzat katılınan bir gizem olarak kavranabilir.

Olmak ve Sahip Olmak

Marcel'e göre modern insanın en büyük trajedisi "Olmak" ve "Sahip Olmak" alanlarını karıştırmasıdır.

- Sahip Olma Alanı: Eşyaları, statüyü veya bilgiyi kontrol etmeye çalıştığımız alandır. Burada insan sahip olduklarının kölesi olur ve gerçek özgürlük yoktur.
- Olma Alanı: Sevgi, inanç, yaratıcılık ve özgürlüğün bulunduğu alandır. İnsan, mülkiyetin sınırlarından çıkıp varlığın genişliğine katıldığı ölçüde özgürleşir

Hazır Bulunuşluk ve Sadakat

Sartre "Cehennem başkalarıdır" diyerek ötekini bir tehdit görürken, Marcel için özgürlük tam olarak ötekine açılmaktır ve buna "Hazır bulunuşluk" adını verir. Kendi bencilliğine

hapsolmuş insan seçenekleri bol olsa bile tutsaktır; gerçek özgür insan ruhunu başkalarına açabilen ve dayanışma kurabilen kişidir. Marcel, anlamsız bir boşlukta sürekli seçim yapma zorunluluğunu reddeder ve en yüksek özgürlük formunun "Sadakat ve Adanmışlık" olduğunu belirtir. Bir dosta, ideale veya Tanrı'ya sadık kalmak özgürlüğün kısıtlanması değil, zaman içinde kendini yaratmasıdır.

Sartre ve Marcel Karşılaştırması

İki düşünürün felsefi yaklaşımları şu noktalarda taban tabana zıttır:

- İnsan Kimdir? Sartre'a (Ateist Varoluşçuluk) göre insan dünyaya atılmış, özsüz ve yalnız bir bilinçken; Marcel'e (Spritüalist Varoluşçuluk) göre evrene ve yaratıcıya bağlı, bedenleşmiş bir varlıktır.
- Özgürlüğün Anlamı: Sartre'da özgürlük mutlak ve dayanılmaz bir mahkûmiyet; Marcel'de ise diğerlerine katılım sağlanan bir lütuftur.
- Eşlik Eden Duygular: Sartre'ın sisteminde eylemler bunalım, bulantı ve kaygı yaratır. Marcel'in sisteminde ise özgürlüğe umut, sadakat ve sevgi eşlik eder.
- Başkaları (Öteki): Sartre başkalarını özgürlüğe yönelik bir tehdit (Cehennem) olarak değerlendirirken, Marcel onları özgürlüğün gerçekleşme alanı (Hazır bulunuşluk) olarak görür.
- Bağlılık ve Adanmışlık: Sartre, adanmışlığı özgürlüğün kısıtlanması riski olarak ele alır. Marcel ise sadakati özgürlüğün ulaşabileceği en üst form olarak tanımlar.